

Türkiye'nin Sığınmacılara Yönelik Uyum Politikalarındaki Toplumsal Cinsiyet Körlüğünün Ankara'da Yaşayan Suriyeli Kadınların Deneyimleri Üzerinden Analizi

Sibel Utar

Dumlupınar Üniversitesi, Dr. Arş. Gör

[ORCID: 0000-0001-5045-3495](https://orcid.org/0000-0001-5045-3495)

sibel.utar@gmail.com

Öz

Türkiye'nin küresel göç haritasındaki konumu 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı'nın ardından büyük bir dönüşüme uğramış ve Türkiye 2014 yılında dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke durumuna gelmiştir. Suriyeli sığınmacıların ülkelerine geri dönme eğilim ve ihtimallerinin azaldığının politika yapımcılar tarafından kabulüyle birlikte 2016 yılından itibaren uyum politikaları geliştirilmeye başlanmıştır. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik uyum politikalarını feminist bir bakış açısıyla incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın temel iddiası Türkiye'nin uyum politikalarının toplumsal cinsiyet körü bir niteliğe sahip olduğudur. Çalışmanın ana hedefi Suriyeli sığınmacı nüfusunun neredeyse yarısını oluşturan kadınların Türkiye'de yaşadığı toplumsal cinsiyet temelli sorunları görmezden gelen uyum politikalarındaki cinsiyet körü yaklaşımın Suriyeli kadınların eğitim, sağlık ve işgücüne erişimlerini nasıl etkilediğini analiz etmektir. Bu doğrultuda Ankara'da ikamet eden 14 Suriyeli sığınmacı kadın ile yarı-yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak yapılan nitel araştırmanın bulguları kullanılmıştır. Saha bulguları mevcut uyum politikalarının Suriyeli kadınların hem sığınmacılık statüsünden hem de kadınlık konumlarından dolayı maruz kaldıkları baskı, sömürü ve ayrımcılığı azaltmadığını göstermektedir. Dahası Suriyeli kadınların kaderini ataerkil gelenek ve normların tahakkümüne bırakan bu politikalar, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı kadınların savunmasız ve bağımlı konumlarını pekiştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uyum Politikaları, Zorunlu Göç, Suriyeli Kadınlar, Toplumsal Cinsiyet, Cinsiyet Körlüğü.

•••••

Geliş tarihi: 24 Ekim 2023 • Kabul tarihi: 8 Aralık 2024

•
Araştırma Makalesi

<http://federgi.ankara.edu.tr>

federgi • 2024 • 16(2) • 355-393

DOI: 10.46655/federgi.1380783

An Analysis of the Gender Blindness in Turkey's Social Cohesion Policies for Refugees Through the Experiences of Syrian Women Residing in Ankara

Sibel Utar

Dumlupınar Üniversitesi, Dr. Arş. Gör

[ORCID: 0000-0001-5045-3495](https://orcid.org/0000-0001-5045-3495)

sibel.utar@gmail.com

Abstract

Turkey's position on the global migration map has undergone a significant transformation following the Syrian Civil War, which began in 2011, and by 2014, Turkey had become the country hosting the largest number of refugees in the world. With the acknowledgment by policymakers that the likelihood and inclination for Syrian refugees to return to their home country has diminished, social cohesion policies have been initiated since 2016. The central claim of this study, which aims to examine Turkey's social cohesion policies for Syrian refugees from a feminist perspective, is that Turkey's social cohesion policies possess a gender-blind characteristic. The primary aim of the study is to analyze how the gender-blind approach in these policies neglects the gender-based challenges faced by women, who constitute nearly half of the Syrian refugee population in Turkey, and how this affects their access to education, healthcare, and the labor market. In this context, the findings of a qualitative study conducted through semi-structured interviews with 14 Syrian refugee women residing in Ankara will be employed. Field findings indicate that current integration policies fail to decrease the pressure, exploitation, and discrimination faced by Syrian women due to both their refugee status and gendered position. Furthermore, these policies, which leave the fate of Syrian women to the domination of patriarchal traditions and norms, reinforce the vulnerable and dependent positions of Syrian refugee women in Turkey.

Keywords: Social Cohesion Policies, Refugees, Syrian Women, Gender, Gender Blindness

•••••

Arrival date: 24 October 2023 • Acceptance date: 30 December 2024

•

Research Article

<http://federgi.ankara.edu.tr>

federgi • 2024 • 16(2) • 355-393

DOI: 10.46655/federgi.1380783

Giriş

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde gelişmiş ülkelere yönelen uluslararası göç hareketlerinde büyük bir artış yaşanmış ve uluslararası göç neredeyse tüm sanayileşmiş ülkelerde temel bir yapısal özellik haline gelmiştir (Massey vd. 1993). Bu durum göç alan devletlerin toplumsal yapısında dönüşümü de beraberinde getirmiş ve göçmenlere ev sahipliği yapan toplumlar etnik, dinsel ve ırksal açıdan çeşitlilik kazanmıştır. Uluslararası göç nedeniyle toplumsal çeşitliliğin artışı başta Avrupa ülkeleri olmak üzere göç alan ülkelerde sosyal uyum ile ilgili endişelerin yükselmesine sebebiyet vermiş ve ortaya çıkan etnik çeşitliliğin yönetimi ve göçmenlerin toplumsal entegrasyonu başlıca gündem maddeleri haline gelmiştir (Holtug ve Mason 2010, 407-408; Lagaard 2010).

1980'li yılların ortalarından itibaren dünya genelinde zorunlu göç hareketlerindeki dramatik artış, göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili tartışmaları derinleştirmiş, sığınmacıların ve mültecilerin sığındıkları ülkelerde barınma,

beslenme, sağlık gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması ve zorunlu göçmenler ile ev sahibi toplum arasında yaşanabilecek ayrışma ve çatışmanın önlenmesi konuları zm bekleyen sorunlar olarak ön plana çıkmıştır. Nitekim Batı Avrupa lkeleri başta olmak üzere g alan gelişmiş ülkelerde politika yapıcılar göçmenlerin ve mültecilerin toplumsal uyumunu sağlamak amacıyla bir dizi strateji geliştirmiştir. Bu çerçevede göçmenlerin uyumu öncelikle toplumsal, ekonomik, siyasal ve yapısal düzeylerde gerçekleşmesi beklenen bir süreç olarak tanımlanmış; iş piyasalarına, eğitime, sağlık hizmetlerine ve siyasal alana eşit erişim hakkı ise uyum sürecinin temel bileşenleri olarak belirlenmiştir (Kaya 2022, 338).

Uluslararası gün cinsiyetlendirilmiş bir süreç olduğuna vurgu yapan feminist akademisyenler, göçmen statüsünün erkekleri ve kadınları farklı şekilde etkilediğini ve toplumsal cinsiyet normlarının kadınlara g deneyimlerini eşit bir biçimde şekillendirdiğini belirtmişlerdir (Lutz 2010; Anthias vd. 2013; Williams, Coşkun ve Kaşka 2020). Bu bağlamda uyum politikalarının göçmenlerin sosyal, politik, kültürel ve ekonomik entegrasyonuna odaklandığı kadar toplumsal cinsiyete de odaklanması gerektiğine vurgu yapan feminist yazarlar, uyum politikalarındaki toplumsal cinsiyet körü yaklaşımının sonuçları itibariyle göçmen kadınlara maruz kaldığı eşit sızlığı ve ayrımcılığı yeniden ürettiğine dikkat çekmişlerdir. (Boyd ve Novak 2013; Cristou ve Kofman 2022). Dolayısıyla uyum politikalarının ve uygulamalarının toplumsal cinsiyete duyarlı bir içeriğe sahip olması önemlidir. Bu çalışmanın temel amacı Türkiye'nin Suriyeli sıđınmacılara¹ yönelik uyum politikalarını feminist bir perspektiften analiz ederek bu politikaların ve uygulamaların toplumsal cinsiyete duyarlılığını değerlendirmek ve sonuçlarını incelemektir.

Türkiye'de uyum konusu yakın tarihe kadar Avrupa'daki Türk kökenli göçmenlerin yaşadıkları ülkeye entegrasyonu bağlamında tartışılırken, 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşının ardından milyonlarca Suriyelinin Türkiye'ye sığınması göçmen ve sığınmacıların topluma uyumunu politika

gündemi haline getirmiştir (Unutulmaz 2022, 5). Bu bağlamda başlangıçta “misafir” olarak tanımlanan ve herhangi hukuki bir statü verilmeyen Suriyelilere 2014 yılında yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği ile geçici koruma statüsü tanınmış ve geri gönderilmeme (non-refoulement) hakları ve temel insan haklarına erişimleri güvence altına alınmıştır (Danış ve Dikmen 2022, 28). Suriye’deki savaşın kısa sürede bitmeyeceği ve sığınmacıların geri dönme eğilim ve imkanlarının azaldığının kamu otoritelerince kabulünün ardından Suriyeli sığınmacılara yönelik uyum politikaları geliştirilmeye başlanmıştır (Erdoğan 2020). Öyle ki 2019 yılı Türkiye’de “Uyum Yılı” ilan edilmiş ve yayınlanan “11. Kalkınma Planı” (2019-2023) ve “Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı” (2018-2023) gibi temel politika belgelerinde Suriyeli sığınmacıların toplumsal uyumu için somut planlamalar yapıldığı görülmüştür (İçduygu 2022, 320).

Türkiye’nin Suriyeli sığınmacılara yönelik uyum politikalarını feminist bir bakış açısıyla incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın temel iddiası Türkiye’nin uyum politikalarının toplumsal cinsiyet körü bir niteliğe sahip olduğudur. Makale çerçevesinde bu iddianın ispatı için hem konuyla ilgili temel politika metinlerinden hem de kamu kurumları, çeşitli kuruluşlar ve STK’lar tarafından üretilen raporlardaki verilerden ve akademik literatürden faydalanılacaktır. Çalışmanın bir diğer hedefi Türkiye’nin toplumsal cinsiyet körü uyum politikalarının Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların yaklaşık olarak yarısını oluşturan Suriyeli kadınların göçmenlik deneyimlerini nasıl etkilediğini araştırmaktır. Bu amaçla Ankara’da ikamet eden 14 Suriyeli sığınmacı kadın ile yarı-yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak yapılan nitel araştırmanın bulguları kullanılacaktır.

Uluslararası Göçün Kadın Yüzü ve Uyum Politikalarında Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığının Önemi

Uluslararası göç araştırmalarında toplumsal cinsiyetin analitik bir kategori olarak ele alınması görece yeni bir olgudur. 1980'lere kadar uluslararası göç araştırmalarının, analizlerinin ve teorilerinin çoğu cinsiyetsiz bir göçmen fikri ya da göçmen erkek figürü etrafında şekillenmiştir (Kofman ve Raghuram 2022, 281). Oysaki kadınların erkeklerden daha çok göç ettiği 1884 yılı gibi erken bir tarihte Ravenstein tarafından tespit edilmiştir (Buz 2007, 38). Ne var ki klasik göç araştırmalarında kadınların göç süreçlerindeki konumları ve deneyimleri özneler olarak ele alınmamış, kadın göçmenler aile hareketliliğinin bir üyesi ya da erkek göçmenlerin pasif takipçileri olarak tasvir edilmiş ve bu anlayışın bir uzantısı olarak kadınların göç süreçlerindeki deneyimleri büyük oranda göz ardı edilmiştir (Schrover ve Moloney 2013, 12-16).

Uluslararası göç araştırmalarındaki toplumsal cinsiyet körlüğü ilk olarak 1980'lerde feminist akademisyenler tarafından sorgulanmış, 1990'lardaysa Castles ve Miller (1993) ve Cohen (1995) gibi önde gelen erkek göç araştırmacılarının uluslararası göçte kadının rolüne vurgu yapmalarıyla birlikte cinsiyet odaklı araştırmalar literatürde yaygınlık kazanmıştır (Langfield 2003, Cristou ve Kofman 2022, 1). Bu bağlamda Castles ve Miller'ın (1993) göçün kadınlaşmasını "Göç Çağı"nın karakteristik özelliklerinden biri olarak ilan etmesi, göç araştırmalarında kadınların bağımsız özneler olarak göç hareketliliğini başlatmadaki ve sürdürmedeki rollerini inceleyen ve kadın göçmenlerin sayısal çoğunluğuna ve görünürlüğüne odaklanan çalışmaların artmasında özellikle etkili olmuştur. Öte yandan feminist araştırmacılar yalnızca kadın göçmenlerin sayısal artışını ve görünürlüğünü analiz etmekle kalmamış; uluslararası göçte analitik bir kategori olarak değerlendirdikleri toplumsal cinsiyetin göç süreçlerindeki rolünü derinlemesine irdelemişlerdir (Coşkun, Sarıalioğlu ve Dinçer 2020, 71). Bu bağlamda Türkiye'deki feminist literatür için Suriye iç savaşı önemli bir dönüm noktası olmuştur. Savaş nedeniyle yerinden edilerek Türkiye'ye göç eden milyonlarca sığınmacının yaklaşık olarak yarısının kadın olması, Türkiye'de toplumsal cinsiyet odaklı

göç araştırmalarının artmasına zemin hazırlamış ve özellikle sığınmacı kadınların göç deneyimlerini merkeze alan önemli çalışmaların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Göç alanında gelişen feminist literatürün temel vurgusu göç kalıplarının, söylemlerinin, politikalarının ve göçmenlerin konumlarının, deneyimlerinin, beklentilerinin ve stratejilerinin tümünün toplumsal cinsiyete dayalı olduğudur (Morokvasic 2004; Lutz 2010; Anthias vd. 2013; Cristou ve Kofman 2022). Toplumsal cinsiyet bir toplumdaki yaş, sınıf, etnik köken, milliyet gibi diğer sosyal bölünmelerle iç içe geçerek toplumsal ilişkilerin tamamını şekillendirmekte ve bu durum kadınlar ile erkeklerin göç deneyimlerini farklılaştırmaktadır (Morokvasic 1991; Anthias ve Pajnik 2014, 4). Nefissa Nauib'in ifadesiyle "faillik de kriz de cinsiyetlidir ve göç süreci gibi çalkantılı zamanlarda erkekler ve kadınlar farklı sorunlarla yüzleşir ve onlara farklı fırsatlar sunulur" (2018, 294). Ne var ki erkeklerin özelliklerine, davranışlarına ve inançlarına neredeyse evrensel olarak kadınlarınkinden daha fazla değer veren ve iki cins arasında asimetri ve eşitsizlikler üreten ataerkil cinsiyet normu nedeniyle kadın ve erkeklerin göç deneyimleri asimetrik ve eşitsiz bir biçimde farklılaşmaktadır. Göçmen kadınlar aynı sınıfa, etnik kökene veya göçmen statüsüne sahip erkeklerle karşılaştırıldığında daha dezavantajlı bir konumdadır (Atasü- Topcuoğlu 2019, 128). Zira ev sahibi toplumun ve menşe toplumun ataerkil ilişkileri altında yaşamak zorunda olan göçmen kadınlar hem göçmen kimlikleri hem de kadınlık durumları nedeniyle çifte baskı ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Göçmen kadınların emek piyasasındaki konumları bu durumun en açık yansımalarından biridir. Göçmen kadınlar ev içi ve bakım işleri, eğlence ve fuhuş sektörü gibi feminize edilmiş iş alanları dışında tarım ve yemek hizmetleri gibi sektörlerde istihdam olanağı bulmaktadır (Lutz 2010, 1651-1652). Literatürde feminenleştirilmiş işgücü alanları olarak tanımlanan bu iş kolları güvencesiz çalışma şartları, düşük statü, yetersiz ücretler ve yüksek sağlık riskleriyle karakterize edilmektedir.

Saniye Dedeoğlu ve Sinem Bayraktar'ın (2020, 173) vurguladığı üzere bu iş kollarındaki istihdam şartları göçmen emeğinin sömürücü, adaletsiz ve riskli doğası ile ilişkili olduğundan erkek göçmenler de benzer koşullarda çalışmaktadır ancak göçmen emeğinin bu doğası kadınlara yönelik ayrımcı uygulamalar ve toplumsal cinsiyet kalıplarıyla birleştğinde toplumsal cinsiyet rollerinin yıkıcı etkisi artmakta ve ayrımcı uygulamalar pekişmektedir. Nitekim emek piyasasında genellikle yeteneklerinin ve yeterliliklerinin altındaki işlerde istihdam edilen kadın göçmenler erkeklere kıyasla daha fazla kayıt dışı çalıştırılmakta, daha hızlı işten çıkartılmakta ve daha sık ücret gaspına ve şiddete maruz kalmaktadır (Morokvasic 1991, 75). Kadın göçmenlerin maruz kaldıkları ayrımcılık ve dışlanma sadece istihdam piyasası ile sınırlı değildir. Göçmen kadınlar toplumsal yaşamın her veçhesinde sosyal dışlanma ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalmakta ve Lucy Williams ve Emel Coşkun'un (2020, 236) da vurguladığı üzere fırsatlarını sınırlayan, hedef ve arzularına ulaşmalarını engelleyen cinsiyetçi kalıp yargılarla ve ataerkil kurumsal yapılarla mücadele etmek zorunda bırakılmaktadır.

Öte yandan ülkelerini savaş, iç çatışma ya da insan hakları ihlalleri gibi gerekçelerle terk etmek zorunda kalan sığınmacı kadınlar söz konusu olduğunda göç sürecinde karşılaşılan zorluklar daha derin ve yıpratıcı bir boyut kazanmaktadır. Nitekim daha iyi iş fırsatları ve daha iyi yaşam koşulları arayışıyla gerçekleşen gönüllü-ekonomik göçten farklı olarak zorunlu göç başlı başına travmatik bir süreçtir. Zira savaşın ve çatışmaların etkisiyle evlerini, ülkelerini terk etmek zorunda kalan sığınmacılar yanlarında tüm birikimlerini getirememelerinin yanı sıra ülkelerinde sahip oldukları maddi kaynakları ve sosyal statülerini kaybetmekte, dahası dayandıkları sosyal destek ağlarından büyük ölçüde mahrum kalmaktadır (Buz 2008, 122). Öte yandan mülteci kadınlarla ilgili ilk raporunu 1990 yılında yayınlayan BMMYK tarafından da kabul edildiği üzere mülteci olmak erkekleri ve kadınları farklı şekillerde etkilemektedir (Demir, Şahin ve Şengül 2024, 2). Kadın

sığınmacılar göç yolculukları sırasında, mülteci kamplarına vardıklarında ve sığınma başvurusu süreçlerinde sıklıkla cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmaktadır (Coşkun ve Eski 2020, 104). Dahası sığınmacı kadınlar barınma koşullarının yetersizliği, sağlık hizmetlerine sınırlı erişim, işsizlik, ücret gaspı, ayrımcılık ve sosyal izolasyonla mücadele etmek zorunda kalmakta ve bu durum sığınmacı kadınların psikolojik sorunlar yaşamalarına zemin hazırlamaktadır (Adıgüzel-Öztöran ve Tanyaş 2020, 181-182).

Uluslararası göçün cinsiyetlendirilmiş yapısı nedeniyle kadın ve erkek göçmenlerin göç deneyimleri eşitsiz bir biçimde farklılaşmasına rağmen ülkelerin göç politikaları cinsiyetsizdir. Ancak Monica Boyd ve Joanna Novak'ın (2013) da vurguladığı üzere politikadaki cinsiyetsiz bakış açısı tarafsızlık anlamına gelmemektedir. Çünkü göç politikaları prensipte cinsiyet açısından tarafsız olsa da toplumsal cinsiyete dayalı sonuçlar üretmektedir (Anthias vd. 2013, 11). Nitekim yasalar göçmen kadınlar için erkeklere kıyasla daha ayrımcı olmamasına rağmen ev sahibi toplumda kadınlar doğrudan ve dolaylı olarak daha fazla ayrımcılığa maruz kalmakta ve daha çok zarar görmektedir. Bu durum göçmen kadınların ev sahibi topluma entegrasyonları bağlamında da önemli sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Ancak feminist araştırmacıların dikkat çektiği üzere göçmen kadınların ev sahibi topluma uyum süreçlerinde yaşadıkları sorunlar bir yandan kadın göçmenlerin göç süreçlerinin “kurbanları” ya da “mağdurları” olarak sınıflandırılmasına yol açarken diğer taraftan bu kırılgan konumlarının göçmen kadınların kültürel miraslarının bir sonucu olduğu varsayımını güçlendirmekte ve göçmen kadınları mevcut durumlarından kısmen sorumlu tutmaktadır (Morokvasic 1991; Lutz 2010; Kofman, Saharso ve Vacchelli 2015). Dolayısıyla cinsiyet körü bir yaklaşım göçmen kadınların hem ev sahibi toplumdaki hem de göçmen topluluğu içindeki ikincil konumunu pekiştirmekte ve göçmen kadınların maruz kaldığı eşitsizlikleri yeniden üretmektedir. Bu durum göçmenlerin buldukları ülkede insan onuruna yakışır ve kendi kendilerine yetebilecekleri

bir yaşam kurmasını, ayrıca ev sahibi toplumla aralarındaki eşitsizliklerin ve kutuplaşmanın en aza indirilmesini hedefleyen uyum politikalarının amacına ulaşmasını kadın göçmenler bağlamında olanaksız hale getirmektedir. Dolayısıyla uyum politikaları kapsamında göçmenlerin güçlenmesi ve toplumsal hayata eşit koşullarda katılımlarının sağlanması için politika ve uygulamaların toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi önemlidir (Atauz, Atasü-Topcuoğlu ve Akbaş 2007; Chistou ve Kofman 2022, 95-103).

Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Uyum Politikaları ve Kadının Adı

Tarih boyunca hem göç alan hem de göç veren bir ülke olan Türkiye, aynı zamanda göç yolları kavşağındaki jeostratejik konumu nedeniyle önemli bir transit göç ülkesidir (Bayındır-Goularas ve Sunata 2015, 34). Ne var ki Türkiye, Suriyeli sığınmacılar söz konusu oluncaya kadar ülkede var olan göçmenlere ve sığınmacılara yönelik sistematik bir entegrasyon politikası geliştirmemiştir. Bu durumun temel sebebi formel olarak Türkiye'yi uluslararası yabancı göçüne kapatan Türkiye'nin geleneksel göç rejimidir (Erder 2020, 34). Türkiye'nin geleneksel göç rejimi çerçevesinde sadece "Türk soyundan ve kültüründen gelen kişiler" göçmen olarak kabul edilmiştir. Mültecilerin Statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni imzalayan Türkiye, coğrafya ve zaman kısıtlamasını kaldıran 1967 Ek Protokolü'nü coğrafi kısıtlama şerhi koyarak onayladığı içinse Avrupa dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü verilmemektedir. Bu bağlamda Türkiye'ye yönelen uluslararası göç ve sığınmacı akışlarının kaynak coğrafyaları dikkate alındığında Türkiye'nin geleneksel göç rejiminin göçmen ve sığınmacıların geçiciliği üzerine inşa edildiği açıktır (Biner 2016, 4). Dahası Türkiye'nin göç politikası insan haklarının gerçek anlamda dikkate alınmasından ziyade, ekonomik gereklilikler, devlet egemenliği, pragmatizm ve uluslararası ilişkiler tarafından yönlendirilmektedir (Williams, Coşkun ve

Kaşka 2020, 11). Türkiye'nin göç yönetiminin sahip olduğu bu iki özellik sadece geçmişte ülkedeki göçmenlerin ve sığınmacıların entegrasyonuna yönelik politikalar üretilmesinin önüne geçmekle kalmamış aynı zamanda Suriyeli sığınmacılara ilişkin mevcut politikaları da şekillendirmiştir. Nitekim 2011 yılında başlayan Suriye krizini izleyen süreçte kitlesel olarak Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin geçici olacağı beklentisi Suriyelilerin “misafir” şeklinde adlandırılarak Türkiye’de statüsüzlüğün arafında tutulmalarına neden olmuştur. Suriyeli sığınmacı sayısının iki milyonu geçtiği 2014 yılında ise Suriye’deki krizin hemen bitmeyeceğinin öngörülmesiyle birlikte yürürlüğe konulan Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyelilere geçici koruma statüsü verilerek Türkiye’deki geçici konumları yasa ile sabitlenmiştir. Ahmet İçduygu ve Birce Demiryontar (2022, 323) bu durumu Suriyelilerin Türkiye’deki “sürekli geçicilik” konumlarının temelinin atılışı olarak nitelendirmişlerdir.

18 Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Göç Mutabakatı, Suriyeli sığınmacılara yönelik politikalarda bir dönüm noktası olmuş, sığınmacıların uzun süre daha Türkiye’de kalmaya devam edeceğinin politika yapıcılarca kabulü ile Suriyeli sığınmacıların entegrasyonuna yönelik somut politika adımları atılmaya başlanmıştır (Danış ve Dikmen 2022, 32). Ne var ki bu politikalar tasarlanırken Suriyelilerin Türkiye’de geçici olacağı varsayımı korunmuştur. Nitekim Onur Unutulmaz’ın (2022, 5) da dikkat çektiği üzere Suriyeli sığınmacılara yönelik politikalarda “kalıcılık” ima eden entegrasyon kavramından ziyade, geçici bir arada yaşama sürecini çatışma ve sorun olmadan “uyumlu” bir şekilde geçirmeyi ifade eden uyum kavramı tercih edilmiştir. Bu bağlamda herhangi bir kültürel adaptasyon zorunlu tutmayan bir entegrasyon biçimi olarak tanımlanabilecek uyum (Özçürümez ve İçduygu 2020, 27), YUKK’un 96. maddesinde “yabancılara ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandıracak faaliyetler” olarak tanımlanmıştır.

Kanun çerçevesinde uyum faaliyetlerini planlama ve yönetme yetkisi Göç İdaresi Başkanlığı'na (GİB) verilmiştir. Bu bağlamda hem kamu kurum ve kuruluşlarının hem de STK'ların yürüteceği uyum faaliyetleri GİB tarafından denetlenmekte ve yönlendirilmektedir. Suriyeli sığınmacıların uyumuna ilişkin somut planlamalar “11. Kalkınma Planı” (2018-2023) ve “Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı”² (2018-2023) doğrultusunda yürütülmektedir. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacıların uyumuna yönelik olarak eğitim, sağlık, işgücü piyasası, sosyal hizmet, bilgilendirme ve sosyal uyum alanlarında politikalar tasarlanmış ve uygulamaya konmuştur. Suriyelilere dair yürütülen uyum faaliyetlerinin temelini oluşturan bu iki politika metni feminist bir bakış açısıyla incelendiğinde ilk dikkat çeken olgu Suriyeli kadınların uyumuna yönelik herhangi bir politika ya da faaliyet planlamasının bulunmayışdır. Öte yandan, politika yapıcıların sığınmacı kadınların özgül gereksinimlerini dikkate almadığı ve kadınların toplumsal cinsiyet temelli sorunlarını görmezden geldiği bu politika belgelerinde, sığınmacı çocuk ve gençlerin uyumuna yönelik politikalar planlanmıştır. Emel Coşkun ve Beril Eski'nin (2020, 104) dikkat çektiği üzere sığınmacı çocuklar, gençler ve kadınlar cinsiyete dayalı konumları ve ekonomik ve sosyal kaynaklara eşit olmayan erişimleri nedeniyle özellikle savunmasızdır. Türkiye'deki politika yapıcıların dezavantajlı konumda olan sığınmacı çocuk ve gençlere yönelik uyum politikaları geliştirirken, Suriyeli kadınların hem sığınmacı olmaktan hem de kadınlık durumlarından kaynaklı yaşadıkları çifte zorluğu göz ardı etmesi Türkiye'deki uyum politikalarının tarafsız değil, toplumsal cinsiyet körü bir niteliğe sahip olduğunu göstermektedir. Oysaki Göç İdaresi Başkanlığı'nın resmi verilerine göre 2024 yılı itibariyle sayıları neredeyse üç milyona yaklaşan Suriyeli sığınmacıların %48'i kadındır. Türkiye'nin uyum politikalarındaki toplumsal cinsiyet körlüğü Suriyeli sığınmacı kadınların Türkiye sığınma sistemindeki savunmasız ve bağımlı konumunu yeniden üretmektedir. Dahası Melda Yaman'ın (2020) vurguladığı üzere Suriye toplumunda ataerkil normlar

ve dini gelenekler özellikle kadınların yaşamları üzerinde etkili ve belirleyici bir role sahipken, uyum politikalarının toplumsal cinsiyete duyarlı normlar ve pratikler içermemesi, ataerkil ve dini yapıların Suriyeli sığınmacı kadınların yaşamları üzerindeki tahakkümünü pekiştirmektedir. Çalışmanın devamında Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların uyumuna yönelik olarak eğitim, sağlık ve işgücü piyasası alanlarında tasarlayıp uyguladığı cinsiyet körü politikaların Suriyeli sığınmacı kadınların hayatlarını nasıl şekillendirdiği Ankara'da yapılan saha araştırmasının bulguları doğrultusunda irdelenecektir.

Yöntem

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik uyum politikalarını feminist bir bakış açısıyla inceleyen bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yönteminin çalışma çerçevesinde tercih edilmesinin başlıca nedeni bu yöntemin bireylerin kişisel deneyimlerini gerçekçi ve bütüncül bir biçimde aktarmalarına olanak tanınmasıdır. Araştırma kapsamında Ocak- Mayıs 2023 tarihleri arasında Ankara'da ikamet eden geçici koruma statüsündeki 14 Suriyeli sığınmacı kadınla yarı-yapılandırılmış mülakat tekniğine dayanılarak görüşmeler yapılmıştır. Emel Coşkun ve Çetin Yılmaz'ın (2018, 279) vurguladığı üzere sığınmacı araştırmaları gibi dezavantajlı gruplarla yapılan araştırmalar bilgiye nasıl erişildiği, hangi amaçlarla kullanılacağı gibi etik sorunları içeren bir alandır. Bu bilinçle tamamen gönüllülük esasına dayanılarak yapılan mülakatlarda görüşmecilerle kadın tercüman eşliğinde genellikle evlerinde görüşülmüş ve travma yaratacak sorulardan kaçınılmıştır.

Araştırma çerçevesinde görüşmecilere ulaşmak için kullanılan başlıca yöntem ise kartopu tekniğidir. Kartopu tekniği özellikle sığınmacılar gibi kırılgan gruplar söz konusu olduğunda katılımcıların çekincelerini en aza indirmeyi ve güvenli bir iletişim sağlamayı mümkün kıldığı için (Danış, Taraghi ve Perouse 2009, 448) çalışma çerçevesinde özellikle tercih edilmiştir.

Görüşmecilere ulaşılmada kartoplarını oluşturacak kişilere erişim kişisel ilişki ağları aracılığıyla sağlanmıştır. Zira Ankara’da yaşayan göçmen ve sığınmacıların göç deneyimlerine odaklanan doktora tezim nedeniyle 2021 yılından itibaren Ankara’da etkin bir araştırma süreci geçirmiş olmam Suriyeli sığınmacılarla güçlü ilişki ağları inşa etmeme olanak tanımıştır. Doktora tezim çerçevesinde yaptığım görüşmelerden elde ettiğim bulgular kadın sığınmacıların göç deneyimlerinin erkeklerden farklılaştığını ve karşılaştıkları zorlukların derinliğini fark etmemi sağlamış olmasına rağmen, tezim feminist bir perspektifle tasarlanmadığı için bu meseleleri yeterince aktaramamam, bu araştırmayı gerçekleştirmem yönünde bana kişisel motivasyon sağlamıştır. Ankara’da Suriyeli sığınmacı nüfusun yoğunlaştığı mahallelerde yürüttüğüm bu araştırma çerçevesinde görüşülenlerin kimlik bilgileri tamamen saklı tutulmuş, görüşmecilerin talebi doğrultusunda takma isim dahi kullanılmayarak görüşmeciler numaralandırılmıştır. Doktora tezim için yaptığım saha araştırmasında kadın görüşmeciler de dahil olmak üzere tüm katılımcılar “Suriyeli” kimliğinin bir tür damgalama aracı haline gelmesinden duydukları rahatsızlıkla isimlerini paylaşmaktan çekinmezken³, bu araştırmada toplumsal cinsiyete dayalı deneyimlerin paylaşımı söz konusu olduğundan görüşmeci kadınların kimliklerinin ortaya çıkmasından özellikle korktuğu gözlemlenmiştir. Bu durum dahi ataerkil normların göçmen kadınlar üzerindeki baskıcı etkisini ve kadınları görünmez kılma eğilimini net bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Görüşmecilerin Demografik Özellikleri:

Görüşmeci No:	Yaş	Türkiye'ye Geliş Yılı	Medeni Durumu	Eğitim Durumu	İş Durumu
G1	52	2014	Evli	Okuma-yazması yok	Çalışmıyor
G2	45	2015	Evli	Okuma-yazması yok	Çalışmıyor
G3	32	2015	Boşanmış	İlkokul	Terzi
G4	35	2014	Evli	İlkokul	Çalışmıyor
G5	28	2013	Evli	İlkokul	Çalışmıyor
G6	34	2014	Evli	Lise	Hasta Bakıcı
G7	35	2013	Evli	Okuma-yazması yok	Tarım İşçisi
G8	33	2014	Evli	Ortaokul	Tarım İşçisi
G9	18	2016	Nişanlı	İlkokul	Tarım İşçisi
G10	35	2013	Evli	Ortaokul	Çalışmıyor
G11	43	2017	Boşanmış	Okuma-yazması yok	Çalışmıyor
G12	27	2014	Evli	Ortaokul	Çalışmıyor
G13	34	2014	Evli	Ortaokul	Çalışmıyor
G14	23	2016	Evli	İlkokul	Çalışmıyor

Uyum Politikalarının Ankara'da Yaşayan Suriyeli Kadınların Deneyimleri Üzerinden Analizi

Ankara, Türkiye'nin başkenti olmasının yanı sıra ülkenin nüfus ve gelişmişlik bakımından en büyük ikinci şehridir. Başkent kimliğinden ötürü kamu hizmetlerinin etkin şekilde sunulması, şehrin emek yoğun imalat sektörü, hizmet sektöründeki canlılık ve tarım ile hayvancılık faaliyetlerinin ilçelerde varlığını sürdürmesi gibi sebepler Ankara'yı uluslararası göçmenler için bir çekim merkezi haline getirmiştir. Resmi verilere göre 2024 yılı itibariyle Ankara'da geçici koruma statüsü altında ikamet eden Suriyeli sığınmacı

sayısı 85 binin üzerindedir. Bu bağlamda Ankara, Türkiye’de en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan dokuzuncu şehir konumundadır. Ankara’nın kamu bürokrasisinin merkezi olmasının yanı sıra YUKK çerçevesinde uyum faaliyetlerini planlama ve yönetme konusunda asli sorumlu olan GİB’in merkez teşkilatına da ev sahipliği yapması, Ankara’yı Türkiye’nin Suriyeli sığınmacıların uyumuna yönelik politikaların etkinliğini analiz etmek için önemli bir örnek haline getirmektedir. Çalışmanın bu bölümünde Suriyeli sığınmacı kadınların uyum politikaları bağlamında Ankara’daki eğitim, sağlık ve işgücü piyasasına ne düzeyde erişim sağladıkları ve toplumsal cinsiyet normlarının kadın sığınmacıların bu alanlardaki deneyimlerini nasıl şekillendirdiği saha bulguları çerçevesinde incelenecektir.

Eğitim Alanındaki Uyum Politikaları

Ekonomik ve toplumsal hayata entegrasyonda kritik bir öneme sahip olan eğitim, Suriyeli sığınmacılara yönelik uyum politikalarının en önemli bileşenlerinden biridir. Suriye’nin savaş öncesi dönemde genel eğitim seviyesinin Türkiye’ye kıyasla daha düşük olmasının yanı sıra Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin daha çok Esad yönetimi tarafından ihmal edilen Kuzey Suriye’nin kırsal bölgelerinden gelmiş olması, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların eğitim seviyesinin Suriye ortalamasına göre de düşük olması sorununun beraberinde getirmiştir. Nitekim Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı nüfusun büyük bir kısmı okuma yazma bilmeyen ya da yalnızca ilkokul mezunu kişilerden oluşmaktadır (İçduygu ve Diker 2017, 24). Kadın sığınmacılarda eğitim seviyesinin düşüklüğü daha kritik bir noktadadır. Nitekim mülakat yapılan 14 kadından sadece biri lise mezunu iken, dördü hiç okula gitmediklerini ve kendi dillerinde dahi okuma yazma bilmediklerini belirtmiştir.

Suriyeli sığınmacı çocukların okullaşma oranını artırmak ve eğitime devamlılıklarını sağlamak amacıyla, Türkiye çeşitli uyum politikaları

uygulamaya koymuştur. Suriyeli sığınmacıların geldikleri sosyo-kültürel bağlamda, ataerkil normların hakimiyeti, genellikle erkek eğitime öncelik verirken, kız çocuklarının eğitime katılımına sınırlayıcı bir etki yaratmaktadır (Inhorn, 2012). Bu durumu dikkate alan politika yapıcılar kız çocuklarının eğitime katılımını teşvik etmek amacıyla eğitim alanında toplumsal cinsiyete duyarlı somut politikalar geliştirmişlerdir. Sığınmacı çocukların eğitimde devamlılıklarını artırmaya yönelik olarak Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Programı kapsamında kız öğrencilerin eğitime devamlılığını teşvik etmek ve okul terklerinin önüne geçmek amacıyla kız öğrencilere ödenen aylık ödeme miktarı erkek öğrencilere göre daha fazladır (Erdoğan 2021, 76). Bu bağlamda 2024 yılı itibarıyla erkek çocuklar için her ay 90 lira verilirken kız çocukları için ise 100 lira destek sağlanmasını kız çocuklarının eğitime katılımını teşvik etmeye yönelik toplumsal cinsiyete duyarlı bir politika adımı olarak değerlendirmek mümkündür.

Suriyeli sığınmacıların uyum politikaları çerçevesinde eğitime erişimleri konusunda bir diğer önemli konu yetişkinlere yönelik Türkçe dil eğitimleri ve meslek edindirme kurslarıdır. Sığınmacılar için ev sahibi ülkenin dilini bilmek hem yerel halkla etkileşimi arttırıp toplumsal entegrasyonu sağladığı için hem de sığınmacıların sağlık hizmetlerine ve istihdam piyasasına etkin erişimini kolaylaştırdığından kritik bir öneme sahiptir (Özçürümez ve İçduygu 2020, 111). Dahası sığınmacı kadınlar için dil bariyeri haklarını öğrenmelerine ve sosyal yardım sisteminin kurallarını anlamalarına da engel olmaktadır (Atasü-Topcuoğlu 2020). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar arasında Türkçe dil engeli genel olarak yaygın olmakla birlikte, toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı kamusal alana daha az katılan ve dışarıda çalışma imkânları kısıtlı olan kadın sığınmacıların erkeklere göre daha az dil becerisi geliştirdiğini söylemek mümkündür (Coşkun ve Yılmaz 2018, 301). Nitekim çalışma çerçevesinde araştırmaya katılan 14 görüşmecedan hiçbirinin Türkçe iletişim kuramadığı tespit edilmiştir. Mülakatların tamamı Arapça bilen bir

tercüman aracılığıyla yapılabilmektedir.

Uyum politikaları çerçevesinde Halk Eğitim Merkezleri ve STK'ların açtığı Türkçe dil kursları ile Suriyelilerin dil becerilerinin artırılması hedeflenmiştir. Nitekim saha araştırması sırasında Ankara'da Suriyeli sığınmacı nüfusun yoğunlaştığı semtlerde hem Halk Eğitim Merkezlerinin hem de çeşitli STK'ların ücretsiz Türkçe dil kursu imkânı sağladığı tespit edilmiştir. Ancak UN Women tarafından 2018 yılında yayınlanan raporda da vurgulandığı üzere kadınların bu kurslara katılım oranı ve devamlılığı çok düşüktür (2018, 37). Çalışma çerçevesinde yapılan görüşmelerde 14 katılımcıdan sadece ikisi geçmişte Türkçe dil kursuna gittiğini ancak kursu tamamlayamadığını beyan etmiştir. Görüşmecilerin dil kursuna gitmemesinde ya da yarıda bırakmasında toplumsal cinsiyet temelli gerekçelerin ön plana çıktığı bulgulanmıştır.

Ben kursa gidip Türkçe öğrenmek istedim ama kocam izin vermedi. O yanımda yokken her gün saatlerce ev dışında olursam namusuma laf edileceğini söyledi. Zaten Türkçe bilmeye ihtiyacın yok kiminle konuşmak istiyorsun sen diyerek kızdı bana. Bir daha kursa gitmek istediğimi söyleyemedim (G5, 28).

2013 yılından beri Türkiye'de ikamet ettiği halde Türkçe konuşamayan G5'in dil kursuna katılımının önündeki engelin kocası olması istisnai bir durum değildir. Nitekim görüşmecilerden çoğu kocalarından izin alamamalarını dil kursuna gitmemelerinin sebeplerinden biri olarak sunmuşlardır. Ataerkil ve dini normların tahakkümündeki Suriye toplumunda kadınların kamusal alana çıkışı ve kamusal alandaki faaliyetleri erkek aile bireylerinin iznine tabidir (Inhorn 2012). Suriyeli kadınların dil eğitimine erişimini kısıtlayan toplumsal cinsiyet temelli bir diğer engel ise bakım yükleridir. Suriyeli kadınlar toplumsal cinsiyet rolleri gereği ev içinde bakım verme, çocuk yetiştirme ve ev işleri konusunda asli sorumlulardır (Suerbaum 2018). Türkiye'de kamplar dışında kalan Suriyeli sığınmacılara barınma konusunda finansal destek

sağlanmaması ucuz barınma imkânı arayan Suriyeli sığınmacı nüfusun Ankara'daki eski gecekondu semtlerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Saha araştırması, su ve kanalizasyon altyapısının yetersiz olduğu ve elektrik sistemi sık sık arızalanan bu semtlerdeki eski gecekondualarda yaşamının Suriyeli kadınların bakım yüklerini daha da ağırlaştırdığını ortaya koymuştur. Buna ek olarak, kadının doğurganlığına büyük önem atfeden geleneksel ataerkil kültürün etkisiyle ailedeki çocuk sayısının fazlalığının yanı sıra üst soyla birlikte geniş aile biçiminde yaşamının yaygınlığı Suriyeli kadınların ev içi bakım yükünü önemli ölçüde arttırmaktadır. Suriyeli kadınların aile ve çocuk bakımında yüklendikleri ağır sorumluluk eğitim kurslarına katılımlarının ve devamlılıklarının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir.

Türkçe kursuna sadece 3 hafta gidebildim. Ben kurstayken çocuklara kaynanam bakıyordu ama zaten isteksizdi. Oğlum hastalanınca önce annelik yap dediler. Kursu bıraktırdılar bana (G14, 23).

Araştırma çerçevesinde yapılan mülakatta G10 da dil kursunu tamamlayamamasını benzer bir gerekçe ile açıklamıştır. Nitekim eğitimde uyum politikalarının cinsiyete duyarsız yapısı nedeniyle kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan özgül ihtiyaçlarının görmezden gelinmesi nedeniyle Suriyeli sığınmacı kadınların büyük bir çoğunluğu Türkçe dil kurslarına katılamamakta ya da kursu tamamlayamamaktadır. Bu bağlamda sığınmacı kadınların dil eğitimine erişimlerini arttırmanın bu sayede de topluma uyumlarını teşvik etmenin yolunun toplumsal cinsiyete duyarlı somut planlamalardan geçtiği açıktır.

Eğer kursa gittiğimde çocuklarımı bırakabileceğim bir yer olsa dil kursuna giderim. Hatta o zaman meslek öğrenmek için kursa gitme imkânım bile olabilirdi (G12, 27).

Dil kursuna gidecek sığınmacı kadınlara çocuk bakım desteği

sağlanması talebinin yanı sıra görüşmeciler (G4, G10, G13) dil kurslarına katılımları neticesinde belirli bir miktar ekonomik destek verilmesinin de hem kendilerini dil öğrenmeye teşvik edeceğini hem de kocalarının dil kursuna gitmelerine izin vermesini kolaylaştıracağını ifade etmişlerdir. Araştırma çerçevesinde sığınmacı kadınların mesleki eğitim kurslarına katılımının önündeki ana engelin de toplumsal cinsiyet temelli benzer sorunlar olduğu bulgulanmıştır. Nitekim görüşmecilerden sadece bir kişi geçmişte mesleki eğitim kursuna katıldığını beyan etmiştir.

Suriye’de zaten terziyim yapıyordum. Türkiye’ye gelince kocam beni ve çocuklarımı bırakıp kaçtı. Büyük oğlumun çalışması ve yardımlar yetmeyince ben de kursa gidip belge aldım. Şimdi çanta dikiminde çalışıyorum (G3, 32).

Suriyeli kadınların istihdam piyasasına erişimlerini kolaylaştıracak ve bu sayede ekonomik uyumlarını mümkün kılacak mesleki kurslara katılımlarının önündeki engel sadece eğitim politikalarındaki cinsiyet duyarsızlığı değildir. Bu konu istihdam piyasasına erişim başlığında detaylıca ele alınacaktır.

Sağlık Alanındaki Uyum Politikaları

Türkiye, Suriyeli sığınmacılara ulusal sağlık sigortası kapsamındaki Türk vatandaşları ile aynı sağlık hizmetini alma hakkı tanımış ve bu bağlamda sığınmacılara kamu hastanelerinden ücretsiz yararlanma hakkı ve ilaç giderlerinin sadece %20’sini ödeme imkânı sunmuştur (Kaya 2021, 164). Dahası 2016 yılında Dünya Sağlık Örgütü, AB ve Sağlık Bakanlığı’nın ortaklığında yürütülen SIHHAT projesi kapsamında Suriyeli sığınmacıların birinci derece sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için Göçmen Sağlığı Merkezleri (GSM) açılmıştır. Resmi verilere göre 2024 yılı itibarıyla Ankara’daki GSM sayısı sekizdir. Türk sağlık personelinin yanı sıra Suriyeli doktorların, sağlık

çalışanlarının ve tercümanların istihdam edildiği GSM'lerin sığınmacıların haklara erişiminde en büyük sorunu olan dil bariyerini de ortadan kaldırması nedeniyle sağlık hizmeti sığınmacılar için en ulaşılabilir ve en memnun olunan kamu hizmeti haline gelmiştir (Danış ve Dikmen 2022, 36). Nitekim bu çalışma için Ankara'da yapılan saha araştırmasında da tüm görüşmeciler en memnun oldukları hizmetin sağlık alanında olduğunu dile getirmiş ve GSM'lerde Suriyeli doktorların çalışması nedeniyle ayrımcılık hissetmediklerini ve kendi dillerinde iletişim kurabildikleri için sağlık sorunlarını daha iyi aktarabildiklerini ifade etmişlerdir.

Öte yandan sağlık hizmetleri konusunda kadınların hem sağlık sorunları hem de ihtiyaçları erkeklerden farklılaşmaktadır. Ancak diğer uyum politikalarında olduğu gibi sağlık alanındaki politika ve uygulamaların da toplumsal cinsiyete duyarlı bir nitelik taşıması kadın sığınmacıların özellikle kadın sağlığı konusunda sorunlar yaşamalarına sebep olmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığının resmi verilerine göre 2024 yılı itibarıyla Suriyeli sığınmacı kadınların %48,3'ü üreme çağındadır.⁴Bu durum kadınlar için jinekolojik muayene, aile planlaması, gebelik takibi, yeni doğan ve lohusalık bakımı gibi hizmetleri zaruri kılmaktadır. Ne var ki özellikle jinekolojik muayene ve aile planlaması konusunda sağlık hizmetlerine erişim çok kısıtlıdır. Saha araştırmasında bu kısıtlılığın büyük ölçüde toplumsal cinsiyet normları temelli olduğu bulgulanmıştır.

Biz Suriye'de çocukları severiz. Doğurmayacağım desen kocam üstüme başka kadın alır. Zaten ilaç kullanmak günah. Çocuklar Allah'ın bize hediyesi (G4, 35).

Sadece beş çocuk sahibi G4 değil diğer görüşmeciler de benzer ifadeler kullanarak çocuk sahibi olma kararı alınmasında söz sahibinin erkekler olduğunu dile getirirken, anneliğin kutsallığına vurgu yaparak kendilerinin de aile planlamasından taraf olmadığını dini gerekçelerle açıklamışlardır.

Nitekim ataerkil normların ve dini geleneklerin özellikle kadınlar üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğu Suriye’de kadınların aileleri ve topluluklarındaki statüsü annelik ve eş olmak üzerine tanımlanmaktadır (Dedeoğlu 2022, 80). Sığınmacılık durumunun Suriyelilerin toplumsal yaşamında bu bağlamda bir dönüşüme yol açmadığı saha araştırmasında elde edilen temel bulgulardan biridir.

Suriyeli sığınmacı kadınların özellikle cinsel yollarla bulaşan hastalıklara karşı korunma konusunda jinekolojik muayene yaptırmama oranının düşüklüğü araştırmanın bir diğer önemli bulgusudur. Görüşmecilerden sadece üçü şimdiye kadar bir kez de olsa jinekolojik muayene hizmeti aldığını ifade etmiştir. Bu oran düşüklüğünün temelinde ise yine toplumsal cinsiyete dayalı nedenler yatmaktadır.

Muayene için devlet hastanesine gitmen gerekiyor. Orada doktor erkek çıkabiliyor. Erkek doktora muayene olmama hem kocam izin vermez hem de günah (G8, 33).

Görüşmeciler doktorun erkek olma olasılığının yanı sıra devlet hastanelerinde kadın tercüman bulma güçlüğü yaşamalarını ve tercümana mahrem kabul edilen bir konunun anlatılmasından duydukları utanıcı da jinekolojik muayene yaptırmama sebepleri olarak sıralamışlardır. Araştırmada sığınmacı kadınların diğer sorunları ile kıyaslandığında kadın sağlığı sorunlarını önemsiz gördüğü de elde edilen bulgular arasındadır.

Yedi tane çocuğumu da evde doğurdum ben. Hiç kadın doktoruna da gitmedim ama sağlıklıyım. Gelinim şimdi gebe. Sürekli hastaneye gitmek istiyor. Hastane bedava olsa da yol parası çok pahalı. Zaten çok zor geçiniyoruz. Bu pahalılıkta o kadar yol parası vermeye ne gerek var (G1, 52)

Suriyeli kadınların büyük bir çoğunluğunun açlık sınırına yakın ekonomik koşullar altında hayatta kalma mücadelesi vermesi hastane için harcana-

cak yol parasının dahi önemli bir harcama kalemi olarak görülmesine sebebiyet vermektedir. Bu durum göçmen nüfusunun yoğun olduğu mahallelerde kurulduğu için yürüme mesafesinde olan GSM'lere talebi arttırırken, araçla ulaşımı mümkün olan hastanelere ancak kritik sağlık sorunları nedeniyle gidilmesine yol açmaktadır.

Suriyeli sığınmacı kadınların sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyduğu bir diğer alan toplumsal cinsiyete dayalı şiddettir. Araştırma çerçevesinde etik sorumluluk gereği görüşmecilere şiddet konusunda doğrudan soru sorulmamıştır. Ancak mülakata katılan on görüşmeci doğrudan ya da dolaylı olarak aile içi fiziksel şiddete maruz kaldığını anlatmıştır. Nitekim, UN Women'ın 2018 tarihli raporuna göre, Türkiye'deki Suriyeli kadınlar arasında aile içi fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmak yaygın bir deneyimdir. Sığınmacı olmanın Suriyeli kadınların savunmasız ve bağımlı konumlarını pekiştirmesi ve aile içi şiddetin ataerkil cinsiyet normları tarafından normalleştirilmesi, Suriyeli sığınmacı kadınlar arasında toplumsal cinsiyet temelli şiddetin yaygınlığının başlıca sebepleri olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan bu durum Reyhan Atasü- Topcuoğlu'nun (2020) dikkat çektiği üzere aile içi şiddete maruz kalan kadınların sessiz kalma olasılığını da arttırmaktadır. Nitekim maruz kaldığı aile içi şiddeti mülakatta dile getiren kadın sığınmacılardan hiçbirinin bu sebeple hastaneye ya da başka bir kamu kurumuna başvurmadığı tespit edilmiştir.

Suriyeli kadınların kaçtıkları savaşın travmatik etkisinin yanı sıra Türkiye'de yaşadıkları maddi ve sosyal zorluklar, maruz kaldıkları ayrımcılık, sosyal izolasyon ve fiziksel-cinsel şiddet durumları sığınmacı kadınların psikolojik sorunlar yaşamalarına zemin hazırlamakta ve bu kadınlar için psiko-sosyal desteği zorunlu kılmaktadır (Öztoraman-Adıgüzel ve Tanyaş 2020). Ne var ki Ankara'daki çalışmaya katılan görüşmecilerden hiçbirinin psiko-sosyal destek almadığı tespit edilmiştir. Bunun gerekçesi olarak katılımcıların sekizi böyle bir sağlık hizmetinden haberdar olmadıklarını ifade ederken, altı görüşmeci psikososyal destekten haberdar olsa da bu hizmete hiç

başvurmadığını dile getirmiştir.

İşgücü Piyasası Alanındaki Uyum Politikaları

İşgücü piyasasına katılım, kadınların ev dışında kazanç elde ederek ekonomik bağımsızlıklarına ulaşmalarını ve sosyal tanınma yoluyla toplumsal statülerini iyileştirmelerini mümkün kıldığı için kadınların güçlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Atasü-Topcuoğlu 2019, 128). Politika metinlerinde Suriyeli sığınmacıların işgücü piyasasına erişimi uyum politikalarının önemli bir bileşeni olarak takdim edilse de bu politikaların cinsiyet körü yapısı Suriyeli kadınların işgücüne katılım konusunda kendi topluluklarındaki ataerkil normları aşmakta zorlanarak istihdamdan uzak kalmalarına, işgücüne katılan Suriyeli kadınların ise işyerlerinde yoğun sömürüye ve toplumsal cinsiyet temelli zorluklarla karşılaşmalarına yol açmaktadır. Nitekim UN Women'ın 2018 raporuna göre Türkiye'de istihdama katılan Suriyeli sığınmacı kadın oranı sadece %20 ile sınırlıdır ve bu işler geçici, güvencesiz, düşük ücretli ve sömürücü bir niteliğe sahiptir. Bu çalışma çerçevesinde Ankara'da yapılan saha araştırmasında beş kadın sığınmacının işgücüne katıldığı tespit edilmiştir. Oranın UN Women'ın verilerinden yüksek çıkması son beş yılda Türkiye'deki sığınmacı kadın istihdamının arttığını ya da Ankara'daki Suriyeli kadınların işgücüne erişimlerinin Türkiye ortalamasından yüksek olduğunu göstermez. Nitekim araştırmadaki istihdama katılan sığınmacı kadınlardan üçü, Türkiye'de sığınmacı kadın istihdamının en yüksek oranda olduğu tarım sektöründe çalışmaktadır.

Suriyeli sığınmacı kadınların istihdama katılımındaki düşüklüğün en önemli sebeplerinden biri Suriye toplumundaki cinsiyete dayalı geleneksel kültürel normlardır. Suriye'deki geleneksel ataerkil sistemde evi geçindirip ailesine bakmak tamamen erkeğin sorumluluğu olarak kabul edilirken, zayıf ve koruma altındaki bir konuma sahip olan kadının görevi ev içi ve bakım işlerini

üstlenmektedir (Suerbaum 2018, 674-676). Öte yandan modernleşme süreci ve kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi Suriye'deki geleneksel normların bir miktar aşınmasına sebebiyet vermiş ve özellikle eğitim seviyesi yüksek bekar kadınlar kamu sektöründe ve öğretmenlik, hemşirelik, ebelik gibi cinsiyet rollerine uygun mesleklerde daha fazla istihdam edilmeye başlamışlardır (Ünlütürk- Ulutaş ve Akbaş 2020). Suriye'deki geleneksel cinsiyet rolleri ve ülkenin toplumsal cinsiyete dayalı istihdam yapısı Türkiye'ye göç eden Suriyeli sığınmacı kadınların işgücüne katılımlarını da büyük oranda etkilemiştir. Nitekim mülakata katılan sığınmacı kadınlardan hiçbiri Türkiye'de işgücüne katılım konusunda gönüllü olmadığını dile getirmiştir.

Ben hayatım boyunca dışarda hiç çalışmadım. Bizde evi geçindirmek kocanın vazifesi. O bize bakacak ben evde çocuklara bakacağım, evle ilgileneceğim. Suriye'de kadının dışarda çalışması ayıplanır (G13, 34).

Daha önce bahsedildiği üzere Türkiye'ye sığınmacı akışının daha çok eğitim seviyesinin düşük olduğu Kuzey Suriye'nin kırsal bölgelerinden gerçekleşmesi görüşmecilerin işgücüne katılım konusunda geleneksel cinsiyet rolleri temelli itirazlarını anlaşılır kılmaktadır.

Öte yandan Türkiye'nin istihdam piyasasının yapısı da kadın sığınmacıların işgücüne katılımlarının önünde büyük bir engeldir. Kadın sığınmacılar çalışkan ve kolayca kontrol edilebilen bir işgücü olarak Türk vatandaşlarının istemediği düşük statülü, düşük ücretli hizmet ve imalat işleri için talep görmektedir (Williams, Coşkun, Kaşka 2020, 11). Ne var ki Ankara'daki imalat ve hizmet sektörünün yapısı Suriyeli sığınmacı kadınların bu sektörlerde istihdam olanağı bulmasını zorlaştırmaktadır. Diğer büyük şehirlerle kıyaslandığında geleneksel olarak güçlü bir imalat sektörü bulunmayan Ankara'da, daha çok çanta ve ayakkabı gibi ürünler üreten küçük ölçekli tekstil işletmeleri ile emek yoğun bir yapıya sahip olan küçük mobilya atölyeleri dikkat çekmektedir. Saha araştırmasında geleneksel toplumsal cinsiyet

rolleri gereğince mobilya sektöründe hiçbir Suriyeli sığınmacı kadının istihdam edilmediği, küçük tekstil işletmelerinde ise çok az sayıda Suriyeli kadının çalıştığı tespit edilmiştir. Başkent kimliğinden dolayı tarihsel olarak güçlü bir hizmet sektörüne sahip olan Ankara’da, 2000’li yıllardan itibaren ekonomideki neoliberal dönüşümle birlikte yeme-içme sektörü ve AVM bağımlı olarak gelişen perakende ticaret sektöründe büyük bir atılım yaşanmıştır (Özslan 2011). Ne var ki saha araştırmasında dil bariyerinin yanı sıra Suriyeli kadınların hem ataerkil ve dini normlar nedeniyle hem de Ankara’daki yaygın Suriyeli karşıtlığı yüzünden hizmet sektöründe istihdam olanağı bulamadığı tespit edilmiştir. Türkiye’de Suriyeli sığınmacı kadınların en yüksek oranda istihdam edildiği sektörlerin başında tarım gelmektedir (Dedeoğlu ve Bayraktar 2020). Beypazarı başta olmak üzere Çubuk, Kalecik gibi ilçelerinde güçlü bir tarımsal üretime sahip olan Ankara’da da Suriyeli kadınların en çok tarım sektöründe işgücüne katıldığı bulgulanmıştır.

Suriyeli kadınlara yönelik yüksek işgücü talebinin olduğu sektörler Türkiye’de kayıt dışılık, uzun çalışma saatleri, geçicilik, güvencesizlik, emek sömürüsü ve ücret gaspı ile karakterize edilmektedir. Dahası Suriyeli sığınmacı kadınlar hem sığınmacı kimlikleri hem de kadınlık konumları nedeniyle istihdam piyasasında daha fazla sömürüye ve ayrımcılığa maruz kalmakta ve işyerlerinde sürekli olarak fiziksel ve cinsel şiddet tehdidi altında çalışmaktadır.

Eğer bana bakacak bir kocam olsaydı asla çalışmazdım. Türkiye’de çalışma şartları çok zor. Günde 12 saat çalışıyorum. Buradaki herkesle aynı işi yaptığım halde Suriyeli olduğum için daha az para alıyorum... Bu işe iki ay önce girdim parası az olsa da patronun karısı da burada çalıştığı için kendimi güvende hissediyorum. Önceki işyerimde patronum hem haftalığımyı sürekli eksik ve geç verirdi hem de en son bana saldırmaya kalktı. Suriyeli olduğum için Türk erkekleri beni taciz etmeyi hakları gibi görüyorlar (G3, 32)

İşyerlerinde fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalma korkusu Suriyeli sığınmacı kadınları istihdama katılımdan uzaklaştıran en önemli gerekçelerden biridir. UNDP'nin 2020 tarihli raporuna göre Suriyeli kadın sığınmacıların %48'i Türkiye'deki işyerlerinde cinsel tacize uğrayacağı konusunda korku duymakta ve bu nedenle çalışma yaşamına dahil olmamaktadır (2020, 24).

Suriyeli sığınmacı kadınların istihdam piyasasında yaşadığı sömürü ve hak gaspı sadece kayıt dışı sektörlerle sınırlı değildir. Özellikle proje bazlı kamu hizmetlerinde istihdam fırsatı bulan Suriyeli profesyonel meslek sahibi kadınların da emek sömürüsüne maruz kaldığı araştırma kapsamında bulgulanmıştır.

Ben Suriye'de hemşirelik okudum ve hemşire olarak çalıştım. Kocam hastalanıp çalışamaz hale gelince benim de iş aramam gerekti. Burada işe girişimi hasta bakıcı olarak yaptılar ama aslında hemşire olarak görev yapıyorum. Geçen yılın sonuna doğru bütçede kısıntı var deyip 3 ay boyunca sözleşmede yazandan daha düşük maaş vereceklerini ve kabul etmezsek bu yıl için sözleşmemizi yenilemeyeceklerini söylediler. Mecbur razı oldum. Burada güçsüz olduğumuzu herkes biliyor ve kullanmaktan çekinmiyorlar (G6, 34).

SIHHAT Projesi kapsamında Ankara'daki bir Göçmen Sağlığı Merkezinde çalışan G6'nın durumu Türkiye'de sadece özel sektörün değil aynı zamanda sığınmacıların ekonomik entegrasyonunun planlayıcısı ve uygulayıcısı olan kamunun da sığınmacı kadınların emeğini sömürdüğünü göstermektedir. G6 belki istisnai bir örnek niteliği taşısa da, Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların çalışma izinlerine yönelik düzenlemelerin sınırlayıcı bir yapıya sahip olması ve Suriyeli kadınların başlıca istihdam alanı olan tarım sektöründe çalışma izni gerekliliğinin 2016 yılında kaldırılması, Suriyeli sığınmacıların istihdamında kayıt dışılığın devlet eliyle örtülü olarak desteklenmesi anlamını taşımaktadır. Bu durum geleneksel cinsiyet normları ile iç içe geçerek kadın

sığınmacıların istihdam piyasasındaki kayıt dışılığını arttırmakta, Suriyeli kadınları işyerlerinde maruz kaldıkları baskı ve sömürüye karşı savunmasız bırakmaktadır. Nitekim Türkiye’de kayıt dışı istihdamın ve düşük ücretin en yaygın olduğu sektör olan tarım sektörü Suriyeli kadınların işgücüne katılımlarının en yoğun olduğu sektördür(Dedeoğlu 2022). Ancak bu durum tarım sektöründe işgücüne katılan kadınların ekonomik olarak güçlenmesi ya da ataerkil cinsiyet normlarının baskısından uzaklaşması sonucunu doğurmaz. Zira Türkiye’deki sığınmacı kadınlar genellikle tarım işlerinde birey olarak değil, ailelerinin ya da hane halkının bir uzantısı olarak yer almaktadır (Dedeoğlu ve Bayraktar 2020 174). Ailelerinin hayatta kalma stratejisinin bir sonucu olarak tarımsal işgücüne katılmak zorunda kalan kadınların aile üyeleri ya da akrabaları ile birlikte çalışması Suriyeli sığınmacı kadınlar üzerindeki ataerkil kontrol ve baskıyı yeniden üretmektedir.

Suriye’deyken sadece kocam çalışıyordu. Orada erkeklerin karılarını çalıştırması ayıp sayılırdı... Kocam bakkal dükkanı açtığı için artık tarlada çalışmıyor. Ama para yetmediği için benim tarlada çalışmaya devam etmemi istedi. Buradaki akrabalarımızla aynı tarlada çalıştığım için benim kadın başıma çalışmamı sorun etmiyor (G7, 35).

G7’nin ifade ettiği gibi Suriyeli sığınmacı kadınların kazançları ailelerin Türkiye’deki geçimi için kritik bir öneme sahipken, Saniye Dedeoğlu’nun (2022, 73-74) vurguladığı üzere ücretleri dayıbaşları tarafından doğrudan ailenin erkek liderine ödenen Suriyeli kadınlar ne emekleri ne de kazançları üzerinde hakimiyete sahip değildir.

5 yıldır tarlalarda çalışıyorum. Babam benim de çalışmamla evi ancak doyurabiliyor çünkü... Hiç istemem ama evlendikten sonra da tarlada çalışmaya devam edeceğim. Zaten evleneceğim kişi akrabam. Şimdi de aynı tarlada çalışıyoruz... Bizde kadına para vermezler. Dayıbaşımız da Suriyeli zaten. Hepimizin çalışmasının parasını babama veriyor to-

plu olarak. (G9, 18).

G9'un ifadelerinden anlaşıldığı üzere, tarım sektöründe çalışan Suriyeli kadınların kazançlarına yalnızca el konulmakla kalmamakta, aynı zamanda ataerkil normlar, kadınları kendi emeklerine ve kazançlarına yabancılaştırarak, ailedeki erkek liderlerin iktidar rollerini ve ataerkil cinsiyet ilişkilerini güçlendirmektedir.

Suriyeli sığınmacı kadınların işgücü piyasasına entegrasyonu konusunda yaşadığı bir diğer toplumsal cinsiyet temelli sorun ise kadınların cinsiyet rollerinden kaynaklanan sorumluluklarıyla ilişkilidir. Nitekim ev işleri ve çocuk bakımı ataerkil cinsiyet normları gereğince tamamen kadının sorumluluğu olarak değerlendirilmektedir (Atasü-Topcuoğlu 2019, 130). Türkiye'de sığınmacı kadınların talep gördüğü sektörlerin yapısal özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, ev içi ve bakım sorumluluklarının ağırlığı Suriyeli kadınların istihdama katılımının önünde engel yaratmaktadır.

Bir akrabamızın kuaför dükkanı var. Aslında orada çalışmayı çok isterdim. Ama ben çalışırsam çocuklarıma kim bakacak, kim ev işleri ile ilgilenecek (G12, 27).

Daha önce ifade edildiği üzere Suriyeli sığınmacı kadınların işgücüne katılımları ataerkil cinsiyet normlarına karşı güçlenmeleri anlamını taşımadığından saha çalışmasında işgücüne katılan Suriyeli kadınların da ev içi ve bakım sorumluluğunu üstlenmeye devam ettiği ve bu durumun çalışan Suriyeli kadınlar için çifte sömürü anlamına geldiği tespit edilmiştir.

Tarlaya gitmek için her sabah 5'de uyanıyorum. Akşama kadar çalıştıktan sonra da yemekle, bulaşıkla, çamaşırda uğraşıyorum. O kadar yorgunum ki sanırım ancak öldüğümde dinlenebileceğim (G8, 33).

Türkiye'deki Suriyeli kadınların işgücü piyasasında yaşadığı tüm bu sorunlar kadınları istihdamdan uzaklaştırmakta, ailesinin geçimi için

çalışmak zorunda olan kadınların ise büyük bir sömürüye maruz kalmalarına yol açmaktadır. Bu durum Suriyeli sığınmacı kadınların Türkiye'ye ekonomik entegrasyonunu zorlaştırmasının yanı sıra Türkiye'nin sığınmacılara yönelik uyum politikalarında hedeflenen sığınmacıların sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacını da Suriyeli sığınmacı kadınlar açısından ulaşılmaması güç kılmaktadır.

Sonuç

Suriye iç savaşının ardından yoğun sığınmacı göçüne maruz kalan ve 2014 yılından beri dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke⁵ konumunda olan Türkiye için sığınmacıların toplumsal uyumunu sağlamak bir tercihten öte büyük bir zorunluluktur. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de insan onuruna yakışır şekilde ve üçüncü kişilerin yardımlarından bağımsız bir yaşam kurmalarını hedefleyen Türkiye'nin uyum politikaları feminist bir perspektifle incelendiğinde bu politikaların cinsiyet körü niteliği dolayısıyla sığınmacıların uyumuna yönelik faaliyetler ve süreçler planlanırken toplumsal cinsiyetin analitik bir kategori olarak ele alınmadığı saptanmıştır.

Makale çerçevesinde Türkiye'nin uyum politikalarına ilişkin sadece feminist perspektifte bir politika analizi yapılmamış aynı zamanda Türkiye'nin uyum politikalarındaki toplumsal cinsiyet körlüğünün Suriyeli kadın sığınmacıların eğitim, sağlık ve işgücü piyasasına erişimlerini nasıl etkilediği ve bu alanlarda sığınmacı kadınların gündelik hayat deneyimlerini nasıl şekillendirdiği, Ankara'da yapılan saha araştırmasının bulguları üzerinden ele alınmıştır. Bu bağlamda Türkiye'de kamu hizmetlerinin merkezi konumunda bulunmasının yanı sıra, uyum politikalarının planlanması ve yürütülmesinden sorumlu Göç İdaresi Başkanlığı'nın merkez teşkilatına ev sahipliği yapan Ankara'da, başkent olmanın sağladığı avantajlara rağmen Suriyeli kadınların

eğitim, sağlık ve istihdam alanlarına erişimde ciddi sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Saha araştırmasında sığınmacı kadınların yaşadığı bu sorunların büyük bölümünün toplumsal cinsiyet temelli olduğu bulgulanmıştır. Başka bir ifadeyle, uyum politikalarındaki cinsiyet körlüğü, Suriyeli kadınların haklara erişimini büyük ölçüde kısıtlamakta ve onların özgül ihtiyaçlarına duyarsız kalan bu politikalar nedeniyle kadın sığınmacıların hem sığınmacı statüsünden hem de kadın olmaktan kaynaklı olarak maruz kaldıkları baskı, sömürü ve ayrımcılık daha da derinleşmektedir. Bu durum Suriyeli kadınların ev sahibi toplum ve kendi toplulukları içinde çifte bir dezavantaja maruz kalmasına sebebiyet vererek toplumsal eşitsizlikleri yapısal düzeyde yeniden üretmektedir. Böylelikle, uyum politikaları çerçevesinde amaçlanan toplumsal eşitsizlikleri en aza indirme ve onurlu bir yaşam kurma hedefi, kadın sığınmacılar açısından erişilmesi güç bir ideal haline gelmektedir. Öte yandan Suriyeli kadınların kaderini ataerkil gelenek ve normların tahakkümüne bırakan cinsiyet körü politikalar nedeniyle, Suriyeli kadınlar savaş ve yerinden edilmelerin toplumsal ilişkileri ve kültürel pratikleri dönüştürme fırsatından yararlanamamaktadır. Dahası sığınmacı statüsünden kaynaklı güvensizlikler nedeniyle Suriyeli kadınlara yönelik kendi aile ve toplulukları içinde yöneltile muhafazakâr uygulamalar daha da katılaşmaktadır. Bu durum, Suriyeli sığınmacı kadınların Türkiye'deki savunmasız ve bağımlı konumlarını pekiştirmekte ve böylece onları mağdur ya da kurban imgesine hapsedmektedir. Sonuç olarak Suriyeli sığınmacı nüfusunun neredeyse yarısını oluşturan kadınların uyum politikalarının amacına uygun olarak kendi kendilerine yetebilecekleri bir hayat kurlmalarını sağlamak ve toplumsal uyumlarını mümkün kılmak için Türkiye'nin uyum politikalarının toplumsal cinsiyete duyarlı bir nitelik kazanması zaruridir.

1 Mültecilerin Statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni imzalayan Türkiye, coğrafya ve zaman kısıtlamasını kaldıran 1967 Ek Protokolü’nü coğrafi kısıtlama şerhi koyarak onayladığı için Avrupa dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanımamaktadır. Ancak Suriyelilerin savaş nedeniyle zorunlu olarak ülkelerini terk etmiş olmaları göz önüne alındığında ekonomik gerekçelerle başka bir ülkeye göç eden bireyleri tanımlayan göçmen kavramını Suriyeliler için kullanmak uygun değildir. Bu bağlamda çalışma kapsamında savaş nedeniyle Türkiye’ye sığınmak zorunda kalan, ancak resmi olarak tanınan “geçici korum statüsü” ile Türkiye’deki gelecekleri belirsiz olan Suriyeliler için uluslararası mülteci rejimine de dikkate alınarak “sığınmacı” kavramı tercih edilmiştir. Makale boyunca Türkiye’deki resmi statüsü geçici koruma olan Suriyeliler için “Suriyeli sığınmacılar” ifadesi kullanılmıştır.

2 Çalışmanın devamında bu belgeden Uyum Eylem Planı olarak bahsedilecektir.

3 Araştırma etiği gereği tezde görüşmecilere takma isim verilmiştir.

4Bu oran GİB’nın Suriyeli sığınmacılarla ilgili yaş ve cinsiyet dağılımı verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır. 15-49 yaş aralığı kadınların üreme çağı olarak dikkate alınmıştır. (Erişim tarihi:21.11.2024)

5 BMMYK verilerine göre 3.8 milyon mülteciye ev sahipliği yapan İran, 2024 yılı itibarıyla dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumundayken; 3.1 milyon sığınmacı nüfusuyla Türkiye sıralamada 2. durumundadır.

Kaynakça

Adıgüzel-Öztoraman, Sevcan ve Tanyaş, Bahar. Suriyeli Mülteci Kadınların Göç Deneyimleri: Zorunlu Göç, Gündelik Yaşam ve Uyum Üzerine Nitel

Bir Çalışma, *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 6, no. 2 (2020):173-210.

Anthias, Floya, Morokvasic-Müller, Mirjana ve Kontos, Maria. "Introduction: Paradoxes of Integration", *Paradoxes of Integration: Female Migrants in Europe* içinde Floya Anthias, Maria Kontos, Mirjana Morokvasic-Müller (eds) (London: Springer, 2013): 1-16.

Anthias, Floya ve Pajnik, Mojca. "Introduction: Contesting Integration Migration Management and Gender Hierarchies", *Contesting Integration, Engendering Migration* içinde, Floya Anthias ve Mojca Pajnik (eds) (London: Palgrave Macmillan, 2014): 1-12.

Atauz, Sevil, Atasü-Topcuoğlu, Reyhan ve Akbaş, Emrah. A Brief Introduction To The Discussions On Social Cohesion And Their Relevance For Social Work, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18, no.1 (2007): 7-14.

Atasü- Topcuoğlu, Reyhan. "What we Know and Do Not Know about Syrian Women's Labor Force Participation in Turkey: Questioning the Boundaries of Knowledge", *Integration through Exploitation: Syrians in Turkey* içinde, Gaye Yılmaz, İsmail Doğa Karatepe, Tolga Tören (Eds.) (Augsburg: Rainer Hampp Verlag, 2019): 128-142.

Atasü-Topcuoğlu, Reyhan. "Welfare State Responses and Social Workers' Attitudes Towards Syrians in Turkey", *Women, Migration and Asylum in Turkey: Developing Gender-Sensitivity in Migration Research, Policy and Practice* içinde. Williams, Lucy, Coşkun, Emel ve Kaşka, Selmin (Eds.) (London: Palgrave Macmillan, 2020):123-146.

Bayındır-Goularas, Gökçe ve Sunata, Ulaş. Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi, *Moment Dergi*, 2, no.1 (2015): 12-40.

Biner, Özge., *Türkiye'de Mültecilik, İltica, Geçicilik ve Yasallık: "Van Uydu Şehir Örneği"*. (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016).

- Boyd, Monica and Nowak, Joanne., “A Gender-Blind Approach in Canadian Refugee Processes Mexican Female Claimants in the New Refugee Narrative”, *Gender, Migration and Categorisation: Making Distinctions between Migrants in Western Countries, 1945-2010* içinde. Marlou Schrover and Deirdre M. Moloney (eds.) (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2013): 105-125.
- Buz, Sema. Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18. No.2. (2007): 37-47.
- Buz, Sema. Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu. *TTB Dergisi*, 76 (2008): 120-130.
- Castles, Stephen ve Miller, Mark J. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. (New York: Palgrave Macmillan, 1993).
- Coşkun, Emel, Sarıalioğlu, Özge ve Dinçer, G. Cemile. Göç Araştırmalarında Söylem, Yöntem ve Etik: Feminist Bir Yöntem Mümkün Mü? *Fe Dergi*, 12, no. 1 (2020): 70-81.
- Coşkun, Emel ve Yılmaz, Çetin. Sığınmacıların Toplumsal Uyum Sorunları ve Sosyal Hizmetlere Erişimi: Düzce Uydu Kent Örneği. *Journal of Social Policy Conferences*, 75 (2018): 269-305.
- Coşkun, Emel ve Eski, Beril. “Gender in the Turkish Asylum Process”, *Women, Migration and Asylum in Turkey: Developing Gender-Sensitivity in Migration Research, Policy and Practice* içinde. Williams, Lucy, Coşkun, Emel ve Kaşka, Selmin (Eds.) (London: Palgrave Macmillan, 2020):103-122.
- Cristou, Anastasia ve Kofman, Elenoure. *Gender and Migration*, (Switzerland: Springer, 2022).
- Danış, Didem., Taraghi, Cherie ve Perouse, Jean-François, “Integration in

Limbo: Iraqi, Afghan, Maghrebi and Iranian Migrants in İstanbul”. *Lands of Diverse Migration: Challenges of Emigration and Immigration in Turkey* içinde, A. İçduygu ve K. Kirişçi (eds) içinde, (İstanbul: İstanbul Bilgi University Press, 2009): 443-737.

Danış, Didem ve Dikmen, Hilal. Türkiye’de Göçmen ve Mülteci Entegrasyonu: Politikalar, Uygulamalar ve Zorluklar. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21, (2022): 24-45.

Dedeoğlu, Saniye ve Bayraktar, Sinem. “Bitter Lives on Fertile Lands: Syrian Women’s Work and Labor in Turkish Agricultural Production”, *Women, Migration and Asylum in Turkey: Developing Gender-Sensitivity in Migration Research, Policy and Practice* içinde. Williams, Lucy, Coşkun, Emel ve Kaşka, Selmin (Eds.) (London: Palgrave Macmillan, 2020): 173-192.

Dedeoğlu, Saniye. *Syrian Refugees and Agriculture in Turkey*, (London: Bloomsbury, 2022).

Demir, Ebru, Şahin, Bilge ve Şengül, İrem. (2024) Balancing the Protection and Participation of Refugee Women through the Women, Peace, and Security Agenda: Notes from Turkey, *Journal of International Women’s Studies*, 26, no.1, (2024): 1-18.

Erder, Sema. Göçmenlik, Mültecilik ve Değişen Uyum Anlayışı, *Türkiye’de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum: Geri Dönüş mü, Birlikte Yaşam mı?* içinde. S. Gül, S. Dedeoğlu ve Ö. Nizam (eds.) (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2020): 21-37.

Erdoğan, Murat. “Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler: Politikalar, Gerçekler ve Toplumsal Kabul”, *Türkiye’de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum: Geri Dönüş mü, Birlikte Yaşam mı?* içinde. S. Gül, S. Dedeoğlu

ve Ö. Nizam (eds.), (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2020).

Erdoğan, Emre, Uyan-Semerci, Pınar. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri İçin Bir Rehber: Gereklilikler, Sınırlılıklar ve İncelikler*. (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2021).

Göç İdaresi Başkanlığı, İstatistikler. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Son Erişim Tarihi: 23.11.2024).

Holtug, Nils ve Mason, Andrew. Introduction: Immigration, Diversity And Social Cohesion , *Ethnicities*, 10, no.4 (2010): 407-414.

Inhorn, Marcia. *The New Arab Men: Emergent Masculinities, Technologies, and Islam in the Middle East*New Jersey: Princeton University Press, 2012).

İçduygu, Ahmet ve Diker, Eleni. Labor market Integration of Syrian Refugees in Turkey: From Refugees to Settlers. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3, no.1, (2017): 12-35.

İçduygu, Ahmet ve Demiryontar, Birce. Türkiye’de Devlet Ve Suriyeli Mülteciler: Çelişkili Politikalar Ve Araçsal Rasyonellik, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, (2022):316-334.

Kaya, Ayhan. “Geçici Koruma Altındaki Kişilerin Kabulü”, *Koruma, Kabul ve Entegrasyon: Türkiye’de Mültecilik* içinde Ayhan Kaya vd.(eds.) (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2021):111-190.

Kaya, Ayhan. Türkiye’de Entegrasyon Tartışmaları: Aktörler ve Roller, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, (2022):335-359.

Kofman, Eleonore, Saharso, Sawitri, Vacchelli, Elena. Gendered Perspectives on Integration Discourses and Measures, *International Migration*, 53, no.4 (2015): 77-89.

- Kofmam, Elenoure ve Raghuram, Parvati. "Gender and Migration", *Introduction to Migration Studies* içinde, P. Scholten (ed.), (IMISCOE Research Series, 2022).
- Lagaard, Sune. Immigration, Social Cohesion, And Naturalization, *Ethnicities*, 10, no.4 (2010): 452-469.
- Langfield, Michèle. Gender blind? Australian immigration policy and practice, 1901-1930, *Journal of Australian Studies*, 27, no.79, (2003):143-152.
- Lutz, Helma. Gender in the Migratory Process, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36, no.10 (2010): 1647-1663.
- Massey, Douglas M. vd. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19 (1993): 431-466.
- Morokvasic, Mirjana. Fortress Europe and Migrant Women, *Feminist Review*, 39, (1991): 69-84.
- Morokvasic, Mirjana. Settled in Mobility: Engendering Post-wall Migration in Europe, *Feminist Review*, 77, no.1, (2004): 7-25.
- Naguib, Nefissa. "Casualties of Fatherhood: Syrian Refugee Men and Nurture in the Arctic", *Reconceiving Muslim Men: Love and Marriage, Family and Care in Precarious Times* içinde. Inhorn, Marcia ve Naguib, Nefissa (eds) (NewYork: Berghahn Books, 2018): 279-298.
- Özaslan, Metin. Ankara Ekonomisinde Gerileme Eğilimleri ve Yeni Yol Arayışları. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, no.2 (2011): 331-364.
- Özçürümez, Saime ve İçduygu, Ahmet. *Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme: Kavramlar, Modeller ve Uygulamalar ile Türkiye*. (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020).
- Schrover, Marlou ve Moloney, Deirdre. *Gender, Migration and Categorisation*

on: *Making Distinctions Between Migrants in Western Countries, 1945-2010* (Amsterdam, Amsterdam University Press, 2013).

Suerbaum, Magdalena. Defining the Other to Masculinize Oneself, Syrian Men's Negotiations of Masculinity during Displacement in Egypt. *Signs*, 43, no.3, (2018): 665-686.

Unutulmaz, Kadir. Suriyelilerin uyumunda bugün ve yarın: Toplumsal algıların dönüşümü ve yönetimi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, (2022): 1-23.

UNDP. Women and Work: Improving Gender Integration in the Livelihoods Response to the Syrian Crisis. 2020, <https://www.undp.org/arab-states/publications/women-and-work-improving-gender-integration-livelihoods-response-syrian-crisis> (Son Erişim Tarihi: 23.11.2024).

UN Women. Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocukların İhtiyaç Analizi. 2018, <https://www.raporlar.org/wp-content/uploads/2018/09/SGDD-Suriyeli-Kadinlarin-ihitiyac-analizi-2018.pdf> (Son Erişim Tarihi: 23.11.2024).

Ünlütürk-Ulutaş, Çağla ve Akbaş, Sezgi. "The Most Invisible of the Invisibles: Skilled Syrian Women in the Turkish Labor Market", *Women, Migration and Asylum in Turkey: Developing Gender-Sensitivity in Migration Research, Policy and Practice* içinde. Williams, Lucy, Coşkun, Emel ve Kaşka, Selmin (Eds.) (London: Palgrave Macmillan, 2020): 193-212.

Williams, Lucy., Coşkun, Emel ve Kaşka, Selmin. "Women, Migration and Asylum Seeking in Turkey: Research, Policy and Practice", *Women, Migration and Asylum in Turkey: Developing Gender-Sensitivity in Migration Research, Policy and Practice* içinde. Williams, Lucy, Coşkun, Emel ve Kaşka, Selmin (Eds.) (London: Palgrave Macmillan, 2020): 1-17.

Williams, Lucy ve Coşkun, Emel. "A Future Agenda: Policy and Practice in

Gender, Migration and Research in Turkey”, *Women, Migration and Asylum in Turkey: Developing Gender-Sensitivity in Migration Research, Policy and Practice* içinde. Williams, Lucy, Coşkun, Emel ve Kaşka, Selmin (Eds.) (London: Palgrave Macmillan, 2020): 235-244.

Yaman, Melda. “Child Marriage: A Survival Strategy for Syrian Refugee Families in Turkey?”, *Women, Migration and Asylum in Turkey: Developing Gender-Sensitivity in Migration Research, Policy and Practice* içinde. Williams, Lucy, Coşkun, Emel ve Kaşka, Selmin (Eds.) (London: Palgrave Macmillan, 2020): 213-234.